

Beste burens, districtsburgemeester Tjerk Sekeris, districtsschepenen Frank Vercammen, districtsradsleden Mathijs Post, Giuliana Saavedra Chirinos en gemeenteradslid Niel Staes, familieleden van de familie Sel/Schneider, ik wil iedereen hartelijk welkom heten bij de plaatsing van deze struikelsteen voor Lode Sel. Ik hoop dat ik u geboeid kan onderhouden terwijl Wim hier de struikelsteen plaatst en Oscar Bohnen enkele passende liederen ten gehore zal brengen.

Een struikelsteen is in de eerste plaats een herinnering aan een slachtoffer, maar hopelijk blijft het ook een stille oproep tot een cultuur van verantwoordelijkheid en verdraagzaamheid, een aanklacht tegen onderdrukking, oorlog en genocide.

Exact vandaag is het de 80^e verjaardag van het overlijden van Lode in het stedelijk ziekenhuis van Karlsruhe. Nauwelijks 19 jaar oud, na 2 jaar en bijna 4 maanden in de handen van de bezetter.

Precies op zijn 17e verjaardag, 4 december 1941, werd hij opgepakt. Eind dit jaar had hij als 100-jarige gevierd kunnen worden als hij niet één van die miljoenen slachtoffers van de nazi's tijdens Wereldoorlog II was.

Waarom een struikelsteen voor Lode Sel?

Toen we deze woning in 1990 via een openbare verkoop kochten, waren mij de familienamen Sel en Schneider in de koopakte al opgevallen, maar veel tijd om daar bij stil te staan had ik niet met 3 jonge kinderen en een stevige renovatie in het verschiet. Het huis had iets speciaals met de bevestigingshaken voor een vlaggemast boven aan het raam boven de deur.

Maar na de lezing van Bruno De Wever over de Jodenvervolging in Antwerpen en Deurne in het buurthuis in december 2019 hadden we plots weer veel tijd want covid brak uit en ik besloot om als vrijwilliger mee te werken met het na de lezing opgerichte "Burgerinitiatief Struikelstenen Deurne".

Toen er een struikelsteen werd geplaatst voor Alfons Schneider, gedeporteerde burgemeester van Deurne, herinnerde ik weer de familienamen Sel en Schneider in de aankoopakte, familienamen die kort na WO II in Deurne allebei een straatnaam kregen, de Alfons Schneiderlaan en de Lode Sellaan.

De weduwe Schneider, van wiens erfgenamen we deze woning kochten bleek de zus van Alfons Schneider te zijn, vóór de tweede wereldoorlog burgemeester van Deurne en ook opgepakt door de nazi's en afgevoerd naar een concentratiekamp waar hij overleed. Lode Sel bleek de zoon te zijn van Jos Sel en Josephina Schneider, bewoners van dit huis. In 2021 nam ik deel aan de eerste editie van het evenement "Open Huizen", waarin ik mijn eerste bevindingen over het lot van Lode vertelde.

Het Stolpersteine project van kunstenaar Gunther Demnig, die alle slachtoffers van het naziregime opnieuw een identiteit wilde geven, was een kans dit ook voor Lode te doen.

Zijn tragische lot raakte mij bijzonder, omdat hij vanuit een jeugdig rechtvaardigheidsgevoel de keuze had gemaakt om de bezetting, onverdraagzaamheid en racisme niet zomaar te laten gebeuren.

Lode Sel werd zo een "nacht- und nebel"gevangene, gestraften wiens bestaan in nacht en nevel moesten verdwijnen, zonder spoor achter te laten, zonder dat verwanten weet hadden welk lot ze moesten ondergaan. Het was een straf die afschrikwekkender moest zijn dan de dood.

Om te beginnen wil ik een schets geven van de familie Sel, die gedurende een bepaalde tijd met 3 generaties in deze woning woonden.

Het begint allemaal in april 1914, volgende week 110 jaar geleden, als Louis Sel met vrouw Clementina Samyn en hun 21-jarige zoon Jos in het bevolkingsregister Deurne worden ingeschreven op dit adres, komende van Berchem. Het is een spiksplinternieuwe woning, afgewerkt in maart 1914, wat we konden vaststellen aan een oude krant van maart 1914, die als isolatie onder de linoleum van de eerste verdieping lag. De krant "De Werker" verscheen voor de laatste maal op zondag 31 mei 1914 en de Antwerpse rubriek draagt de kop "De Werker verdwijnt! Leve De Volksgazet". Het

langverwachte eerste nummer van De Volksgazet verscheen op woensdag 3 juni 1914.

Grootvader Louis Sel heeft vermoedelijk mee aan de bouw van de vier woningen nr. 9, 11, 13 en 15 gewerkt, want hij was ook metser. De titel van de krant "De Werker" was een aanwijzing voor de politieke gezindheid. Een paar maand later zou "De Werker" ophouden te bestaan in het Antwerpse en overgaan in "De Volksgazet".

Jos was enig kind, er was wel nog een eerder zoontje van Louis en Clementina dat echter 14 dagen na de geboorte overleed, huwde in 1922 (op zijn 29!) met de zeven jaar jongere (Gerardina) Josephina Schneider. Nog eens twee jaar later, op 4 december 1924 werd hun enige zoon Lode geboren, officieel Ludovicus Franciscus genoemd naar zijn grootvader. Voortaan leven ze met 3 generaties onder 1 dak.

Jos Sel is een zeer militante boekhouder van de Antwerpse Diamant Bewerkerbond. Bij het instellen van het betaald verlof voor arbeiders in de jaren '20 is Jos Sel één van de stichters van de "Federatie van Socialistische Wielrijders". Met deze vereniging willen ze een stichtende en opvoedkundige invulling geven aan de vrije tijd van de arbeiders. Er worden vele fietstochten georganiseerd, soms van meerdere dagen, waarvan de 12-jarige Lode in klas 6 C van de Grote Hondstraat verslag doet over een fietstocht naar het koloniaal museum in Tervuren in een klaskrantje. Het lijkt er sterk op dat vader Jos, militant van de Federatie van Socialistische Wielrijders, de inspiratie, dan wel de tekst leverde voor dit opstel. Hoe de fietstocht afliep moet u maar lezen in de presentatie, dus geen spoiler alert.

In de jaren dertig (?) vervelt de vereniging tot de "Arbeiders Toeristenbond" als tegenhanger van de Vlaamse Toeristenbond. Bij de naam ATB wordt ook "De natuurvrienden" toegevoegd, die op verschillende plaatsen zg. Natuurvriendenhuizen oprichtten, ook in het kader van het sociaal toerisme voor arbeiders (onder andere in Essen, op de linkeroever op Sint Anneke, ...). Dit alles in nauwe samenwerking met Maurice Dequeecker, een andere bekende Deurnenaar. Samen zitten ze ook in de gemeenteraad, onder burgemeester Alfons Schneider. Lode Sel heeft zijn engagement dus niet van een vreemde.

Maar op 10 mei 1940 valt nazi-Duitsland België binnen, en dan verandert alles. Anderhalf jaar na de inval, Lode studeert ondertussen aan de Stedelijke normaalschool van Antwerpen in de Pestalozzistraat, wordt op 2 december 1941 eerst Edgard Bellemans aangehouden. Hij is een medestudent van Lode Sel en wordt betrapt met sluiкbladen in de Normaalschool. Een paar dagen later, op zijn zeventiende verjaardag, is het prijs voor Lode Sel, met een tiental anderen waarvan 4 van de normaalschool.

Volgens het dossier Karel Fredrix die als leider wordt beschouwd, werden ze aangehouden wegens bezit va sluiкbladen.

In het bevel van in hechtenisneming (opgemaakt te Antwerpen 23.12.1941, nà zijn arrestatie!) wordt vermeld dat Edgard Bellemans, Willi van Cant, Raymond Defaut, Lucien Dirickx, Karl Fredrix, Lodewijk Sel, Henry Veraert, Jan Verhoven, Karl Wilms) op 25 augustus '41 een communistische activiteit hebben ontplooit en verboden vlugschriften hebben verspreid. Ze waren lid van de communistische organisatie: Revolutionaire Volksjeugd en hebben als dusdanig vlugschriften als Vrije Jeugd, Vrij België (of België Vrij) en de Rode Vaan verspreid en nieuwe leden aangeworven. De Revolutionaire Volksjeugd was een organisatie die ontstaan was vanuit de Kommunistische Partij en aanleunde bij het Onafhankelijkheidsfront (verzetsorganisatie OF). In de latere - niet gehonoreerde - aanvraag door vader Jos Sel ter erkenning van het statuut van "weerstander door de sluiкpers" geeft

hij aan dat Lode werkte in de Nationale Federatie van de sluikpers van het OnafhankelijkheidsFront. Dat Lode Sel niet onmiddellijk geëxecuteerd werd is te verklaren door het decreet over de Nacht- und Nebelgevangenen (7.12.1941) en misschien aan het feit dat hij verwant was aan Alfons Schneider, zijn oom die op dat ogenblik schepen van Groot-Antwerpen was. Die verwantschap had er voor kunnen zorgen dat er onrust zou ontstaan bij een proces in België, wat de bezetter wilde vermijden.

Wat is er dan zo speciaal aan een Nacht- und Nebelgevangene?

Het zogenaamde Nacht-und-Nebel-Erlass (Nacht- en Neveldecreet) was een "Führer-decreet" uitgevaardigd door Adolf Hitler zelf op 7 december 1941 (na de operatie Barbarossa van juni '41 tegen de Sovjetunie en nauwelijks 3 dagen na de arrestatie van Lode Sel!) als geheime richtlijnen voor de vervolging van misdrijven tegen het Reich of de bezettingsmacht in de bezette gebieden, onder andere communistische activiteiten. Volgens deze richtlijnen werden ongeveer 7.000 van verzet verdachte mensen uit Frankrijk, België, Luxemburg, Nederland en Noorwegen naar Duitsland gedeporteerd en daar in het geheim berecht en in hechtenis gehouden zonder dat hun familieleden enige informatie kreeg. Hun spoorloze verdwijning was bedoeld als afschrikmiddel.

In de zomer van 1941 werd een Franse vrouw ter dood veroordeeld door een Duitse militaire rechtbank. Adolf Hitler zelf, die zich het recht had voorbehouden om doodvonnissen tegen vrouwen te bekrachtigen, verleende de vrouw gratie, maar bepaalde tegelijkertijd dat ze in het geheim naar Duitsland moest worden vervoerd en in volledige afzondering in de gevangenis moest blijven. In september 1941 besloot Hitler deze maatregel van spoorloos verdwijnen algemeen toe te passen. Een eerste decreet van 12 december 1941 somde de overtredingen op die tot de doodstraf zouden leiden: aanvallen op lijf en leden, spionage, sabotage, communistische activiteiten, ongeoorloofd wapenbezit, het begunstigen van de vijand en daden die onrust veroorzaakten.

In principe was de doodstraf mogelijk voor civiele niet-Duitse overtreders, zoals Lode Sel en zijn kompanen. Zij hadden 2 bepalingen overtreden, deelname aan communistische activiteiten en het begunstigen van de vijand. Maar strafbare feiten mochten alleen in het bezette gebied zelf worden berecht als een doodvonnis te verwachten was én de executie zo snel mogelijk zou kunnen worden uitgevoerd, dit om te vermijden dat deze (schijn)processen al te veel ruchtbaarheid zouden krijgen en de executie tot onrust zou leiden. Deze bepaling werd al op 2 februari 1942 verduidelijkt: er mocht alleen worden geprocedeerd als het vonnis de doodstraf betrof en binnen acht dagen na arrestatie kon worden uitgesproken. Die termijn was voor Lode Sel dus al verstreken en op 8 mei 1942 worden de aangeklaagden overgebracht naar Essen..

Alle andere daders moesten naar Duitsland worden gedeporteerd en alleen in uitzonderlijke gevallen door militaire rechtbanken worden berecht. Essen in het Ruhrgebied was de plaats waar NN-gevangenen uit Noord-Frankrijk en België terecht stonden voor een uitzonderingsrechtbank voorgezeten door burgerlijke rechters maar onder controle van de nazi's. Hij werd veroordeeld tot enkele jaren strafkamp. De Nacht-und Nebel regels bepaalden ook dat gestraften na het uitzitten van hun straf niet mochten vrijkomen "tot aan het einde van de oorlog". Na de spoorloze verdwijning mocht - volgens de latere verduidelijking in het uitvoeringsbesluit - geen informatie worden gegeven over de verblijfplaats en het lot van de daders. De geheime veldpolitie of de Gestapo zouden verantwoordelijk zijn voor de aanhouding en het transport naar Duitsland. Voorlopig zou het decreet alleen worden toegepast in Noorwegen, België, Nederland en Noord-Frankrijk.

Deze wijze van bestraffing was geenszins een teken van menselijkheid, integendeel, het moest de straf nog afschrikwekkender maken. Het was een perfide en wreedaardige straf, een “doodstraf 2.0” Twee punt nul.

Er werd zelfs een strafmaat bepaald voor Lode Sel, 2? jaar werkkamp, omdat hij veroordeeld was tot een “eenvoudige gevangenisstraf” werd hij op 4 maart '43 naar Tegel (bij Berlijn) gebracht en vandaar op 4 oktober '43 naar Graz (Oostenrijk). Na het uitzitten van deze straf, op 21 januari '44 werd hij op 11 februari, na 18 dagen in de gevangenis van Graz, op transport gezet naar Natzweiler-Struthof, een concentratiekamp waar er heel weinig overleefden. Dat kamp in de Elzas was voorbestemd voor nacht und nebel gevangenen die van germaanse afkomst waren. Dat werd dan ook in het geval van Lode Sel officieel vastgesteld door een SS-geneeskundig onderzoek. Het zal wellicht geholpen hebben dat hij langs moeders kant afstammeling was van een Duitse emigrant. Waarachtig een staaltje van Deutsche Gründlichkeit.

Maar Lode zou zelfs niet in Natzweiler geraken, het is een reis van meer dan 1100 kilometer en na 20 dagen reizen met overnachtingen in de gevangnissen onderweg komt hij op 1 maart aan in Karlsruhe waar hij op 20 maart in zorgwekkende toestand wordt binnengebracht in het stedelijk ziekenhuis, waar hij overlijdt.

Hij wordt begraven op de plaatselijke begraafplaats en de ouders worden via een zeer droge nota op 12 april op de hoogte gebracht dat hun overleden zoon nog wat kledij heeft achtergelaten. Daarop vertrekt vader Sel nog naar Karlsruhe, waar hij nog navraag doet naar een vermeende achtergebleven koffer. Dat is wat overblijft van een jong leven, een bundeltje waarschijnlijk niet zo frisse kledij...

Procedure tot erkenning van het statuut van politieke gevangenen.

De Belgische regering legt in de wet van 26 Februari 1947 houdende het statuut van de politieke gevangene de procedure vast tot het bekomen van (rechthebbende) op het statuut van politieke gevangene en vader Jos Sel dient op 5 mei 1947 netjes binnen de wettelijk bepaalde termijn een aanvraag in. De erkenningsprocedure zou een werk van jaren worden. Stapels attesten, verklaringen, uittreksels uit de geboorteregisters van alle betrokkenen, belastingsaanslag over het inkomen, verklaring van nationaliteit, een “akte van bekendheid” van het Vredegerecht, ... dienen opgevraagd te worden, te veel om te tonen. Overlevende getuigen moeten verhoord worden, de moraliteit van aanvragers vader en moeder Sel-Schneider, wordt onderzocht en dient gestaafd door ambtelijke stukken.

In een periode waarin duizenden dit statuut aanvragen en de overheidsadministratie zich volop aan het herstellen is van de oorlog, is het te begrijpen dat dit proces jaren in beslag neemt. Het juridische kader dient opgebouwd te worden, er moeten commissies ingesteld worden die de stukken moeten beoordelen, er worden rogatoire commissies naar het buitenland gestuurd, er moet contact gezocht worden met de geallieerde instanties die bij de bevrijding zoveel mogelijk gedocumenteerd hebben. En zoals altijd moeten er ook criteria opgesteld worden voor wie in aanmerking mag genomen worden. Tussen de honderdduizenden die uit alle bezette gebieden naar strafkampen werden gestuurd zaten zowel gestraften van gemeen recht als verplicht tewerkgestelden. De stroom aan aanvragen leidden later ook nog tot een heleboel betwistingen in beroep. Heel dit gebeuren slurpte ontzaglijk veel middelen en mensen op.

Op 3 april 1948 komt een vijfkoppige commissie al tot een advies dat erkent dat Lode Sel kan erkend worden “als politieke gevangene om reden dat hij aangehouden werd als lid der “Front de l’Independence” waarvan hij lid was onder nummer 989267 en wegens illegale actie tegenover de

vijand. Op 24 november 1949 beslist de aanvaardingscommissie dan ook dat het statuut toegekend wordt.

Op 30 maart 1950 stuurt Jos dan ook de voorlopige kaart van rechthebbende terug aan het ministerie, een maand eerder had hij al nieuwe pasfoto's doorgestuurd voor het definitieve exemplaar.

Jos doet ook nog een aanvraag voor de erkenning als weerstander van de sluikpers, maar waarschijnlijk ziet hij er tegen op om nogmaals de administratieve lijdensweg te moeten ondergaan en in 1951 daagt hij niet meer op bij de hoorzittingen van de commissie die dit moet beoordelen en wordt dit statuut niet toegekend.

Met de plaatsing van deze struikelsteen willen we hulde brengen aan dit slachtoffer van haat, onverdraagzaamheid en fascisme, want gisteren kan morgen zijn.